

การจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย Organizing Cultural Experiences and Wisdom to Develop Life Skills of Early Childhood

ธนาพูน วงศ์ษา^{1*} รุ่งรัตน์ มาไทย² อิศรารัตน์ มาชนพันธ์³ ปัจจรี ศรีโชค⁴

E-mail: thanapoon_1@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ในโรงเรียนอนุบาลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และแบบทดสอบวัดทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีทักษะชีวิตดีขึ้นหลังการใช้แผนการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: เด็กปฐมวัย วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทักษะชีวิต

Abstract

The purpose of this research was to compare the life skills of early childhood children before and after organizing cultural and wisdom experiences.

The samples used in this study were 30 early childhood children aged between 4-5 years old who were studying in the first semester of the academic year 2021 in Dansai Kindergarten, Dansai District, Loei Province, obtained by purposive sampling. The research tool was a cultural experience and wisdom plan for early childhood development. and life skills test of preschool children The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation. and t-test

The results showed that Early childhood children who were organized to experience culture and wisdom. life skills were better after implementing the cultural and wisdom experience plan than before the cultural and wisdom experience for early childhood development with a statistical significance at the .05 level.

Keywords: early childhood, culture and wisdom, life skills

ความเป็นมาของปัญหา

การจัดการศึกษาปฐมวัย มุ่งพัฒนาเด็กบนพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา หรือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนอย่างเป็นองค์รวม การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยหมายถึง การดูแลเอาใจใส่เด็กด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทร การดูแลสุขภาพ โภชนาการและความปลอดภัย และการอบรมกล่อมเกลาให้เด็กมีจิตใจดี มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม และมีทักษะชีวิต การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กเป็นการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก และการปฏิบัติตนของผู้ใหญ่ที่ดูแลเด็ก ที่มุ่งตอบสนอง ความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจของเด็กโดยมุ่งให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพดี อารมณ์แจ่มใส มีความประพฤติดี มีวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

ทักษะชีวิตเป็นความสามารถส่วนบุคคลในการใช้ชีวิตประจำวันทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เป็นทักษะสำคัญที่ทุกคนต้องได้รับการปลูกฝังตั้งแต่ในช่วงปฐมวัย และขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ เด็กที่ใช้ชีวิตในเมืองและเด็กที่ใช้ชีวิตในชนบทย่อมมีทักษะชีวิตแตกต่างกันตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝน ทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัยจึงมีความสำคัญทั้งต่อตัวเด็กและต่อสังคม ในการดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้มีความสุขและอยู่รอดปลอดภัย เด็กปฐมวัยจำเป็นต้องมีทักษะ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ชีวิตช่วยให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและรับรู้ในคุณค่าของตน เด็กปฐมวัยควรได้รับการปลูกฝังทักษะชีวิต เริ่มตั้งแต่บ้าน ความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อแม่หรือผู้ที่มีความสำคัญกับชีวิตเด็กตั้งแต่แรกเกิด โดยเด็กต้องได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข เพราะถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญก่อนที่เด็กจะสามารถสร้างการยอมรับให้แก่ตนเอง ว่าตนนั้นเป็นบุคคลที่มีคุณค่า และเมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่สถานพัฒนาเด็กหรือสถานศึกษา ครูและผู้ดูแลเด็กต้องเป็นมิตรและยอมรับเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไขเช่นกัน ทั้งนี้เพราะความต้องการพื้นฐานของเด็กปฐมวัยและความไว้วางใจในโลกและสภาพแวดล้อมนั้นคือ เด็กที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่ม ว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งในกลุ่มนั้นๆ และยังช่วยให้เด็กแสดงอารมณ์ในทางที่เหมาะสม ไม่ใช้วิธีทำร้ายตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้ ความสามารถในการควบคุมความคิด ความรู้สึก ให้แสดงออกอย่างเหมาะสม ถือเป็นทักษะชีวิตสำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งเด็กได้รับการปลูกฝังให้เกิดทักษะดังกล่าวนี้ เด็กจะเรียนรู้และพัฒนาการศึกษาของตนไปได้อย่างมาก รวมถึงช่วยให้เด็กแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการปลูกฝังด้านทักษะชีวิตให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระ รับผิดชอบทำกิจกรรมร่วมกับเด็กคนอื่นจะทำให้เด็กได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นและยังเป็นการช่วยให้เด็กได้รับการยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตจะทำให้เด็กเรียนรู้ว่าบุคคลนั้นอาจเหมือนหรือแตกต่างกันได้ทั้งรูปร่างหน้าตาภายนอก การกระทำ และความคิดเห็น และการที่เด็กได้มีโอกาสเล่น ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนหรือผู้อื่นหรือรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จะทำให้เด็กไม่เกิดความรู้สึกว่า “บุคคลนี้ไม่เหมือนตน” แต่เกิดการเชื่อมโยงไปสู่มิตรภาพและการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมทางบวก และเป็นที่ทราบกันดีว่าเด็กปฐมวัยมีข้อจำกัดในประสบการณ์ชีวิตและมีพัฒนาการทางสมอง แต่พอเขาทำได้แม้เพียงเล็กน้อย เด็กก็ภูมิใจและภูมิใจในสิ่งที่เขาทำได้ เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ นอกจากนี้ ในทฤษฎีปัญญานิยมของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้มีปัญญาด้านการเข้าใจตนเองและปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ซึ่งสามารถปลูกฝังและควรปลูกฝังในตัวเด็กเล็ก ทั้งนี้สามารถเห็นได้จากพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก (Gartrell, 2012) ทักษะชีวิตจึงมีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัยมีความสำคัญต่อสังคม เด็กปฐมวัยที่ได้รับการปลูกฝังทักษะทางชีวิตอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องเมื่อเติบโตขึ้นมาในสังคมเช่น สังคมประชาธิปไตย ย่อมส่งผลดีต่อสังคมนั้นๆ ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ทักษะชีวิตที่บุคคลในสังคมได้รับการปลูกฝังและพัฒนาอย่างต่อเนื่องย่อมจะทำให้สังคมนั้นเต็มไปด้วยบุคคลที่รู้จักคิด รู้จักการสื่อสารแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น รู้จักไตร่ตรอง ตัดสินใจแก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่ให้เกิดต่อการกระทำ ไม่ทำร้ายหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยอมรับบุคคลอื่นที่แตกต่างไปจากตน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข และทำให้สังคมเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน ทักษะชีวิตช่วยให้บุคคลในสังคมมีความรับผิดชอบในหน้าที่ เข้าใจและปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกาต่างๆ ของสังคม รับผิดชอบต่อปัญหาและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม สามารถที่จะจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ ในชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม ทำให้สังคมนั้นเข้มแข็งแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม แต่บุคคลในสังคมก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้และ ช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้า เนื่องจากทักษะชีวิตคือการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของคนเรา เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังทักษะชีวิตมาตั้งแต่วัยเด็กอย่างต่อเนื่อง สรุปได้ว่า ทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญต่อตัวเด็ก คือ ทำให้เด็กรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและรับรู้ในคุณค่าของตนเอง แสดงอารมณ์ในทางที่เหมาะสม แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ยอมรับในความแตกต่างของบุคคลอื่น และมีพฤติกรรมทางบวก มีความสำคัญทางสังคมคือ ทำให้สังคมสงบสุข เข้มแข็ง และเจริญก้าวหน้า

ในช่วงอายุของเด็กตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี ถือเป็นช่วงชีวิตที่มีความสำคัญที่สุดช่วงหนึ่งสำหรับการปลูกฝังทักษะชีวิตให้กับเด็ก และช่วงวัยนี้มีพัฒนาการที่สำคัญหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย

พัชรี ผลโยธิน (2551) ได้กล่าวไว้ว่า โลกยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกยุคสังคมแห่งความรู้ปรากฏ ข้อมูลวิทยาการใหม่มากมายมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาปฐมวัย ทำให้เกิดการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเด็กปฐมวัยในรูปแบบที่ หลากหลาย การจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยองค์รวม ด้วยประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัย คนต้องการเรียนรู้และการสอนที่ทำให้คิด เชื่อมโยงความรู้ที่ดีจะทำให้การเรียนรู้และพัฒนาความองอาจทางด้านสติปัญญา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพจะทำให้เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยและหลายฝ่าย ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรักความอบอุ่น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ครอบคลุมเด็ก โดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และในปัจจุบัน พ่อแม่ ครู และผู้ปกครองส่วนใหญ่เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย เช่น ผู้ปกครองคาดหวังเกินไป เมื่อลูกมาโรงเรียนลูกจะต้องได้ความรู้ ต้องอ่านหนังสือออก และได้รับการบ้านกลับไปหลังจากเลิกเรียนทุกวัน การให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ โดยเร่งเด็กมากเกินไปจะเป็นผลเสียและอันตรายกับเด็ก ดังนั้นจึงมองปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ถูกเร่งเกินไป โดยหันกลับมาร่วมมือกันจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาให้สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการของเด็กให้เห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปกป้องเด็กให้หลุดพ้นจากการเร่งรีบ ไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมกับตามวัยของเขาเอง (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีความสำคัญกับพัฒนาการของเด็กซึ่งการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบเน้นพัฒนาการ หรือแบบเตรียมความพร้อมมาตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาอนุบาลของเฟรเดอริค หลัการสำคัญของรูปแบบคือ เป็นการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างครอบคลุมทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา โดยแต่ละประสบการณ์ที่เด็กได้รับต้องมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และเป็นไปตามความแตกต่างของเด็กแต่ละบุคคลทั้งทางชีวภาพ สังคม และวัฒนธรรม โดยเด็กต้องได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและบริบทของชุมชน (NAEYC, 1996) หลังจากมีการปฏิรูปการศึกษาประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยแบบเตรียมความพร้อมมากขึ้นพัฒนาอย่างเป็นระบบ

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นเทคนิคการสอนซึ่งมีแนวคิดเดิมมาจากฐานปรัชญาพัฒนาการนิยามที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นคว้า และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (active learning) เกิดการแก้ปัญหาและสนองความสนใจของผู้เรียน จากแนวคิดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้การช่วยเหลือแนะนำจากครู ทำให้เกิดวิธีการเรียนแบบโครงการวิธีการเรียนแบบแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543) สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่ครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาเด็กอย่างเบ็ดเสร็จรวม และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อ ธรรมชาติและพัฒนาการ ตามวัยของเด็ก ตลอดจนเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อความรู้และความเข้าใจในทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย ให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบและช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิต รวมทั้งการมีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับตรงกับพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจและสังคม อีกทั้งความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวที่เป็นทักษะชีวิตเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านสติปัญญา การจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้กับครูเพื่อให้ครูมีศักยภาพที่จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์รู้จักรักและตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น มีความเชื่อในวิถีชีวิตการปฏิบัติตนของคนในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และเพื่อเป็นแนวทางให้ครูในการพิจารณาคัดเลือกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นมาใช้ ประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับเด็กปฐมวัย รวมถึงการปฏิบัติและการส่งเสริมให้ผู้ปกครองโรงเรียน ชุมชนท้องถิ่นปลูกฝังความรู้ความเข้าใจความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมความเป็นชาติไทยและความเป็นท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ใช้รูปแบบหนึ่งกลุ่มวัดก่อน หลังการทดลอง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ เด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4 – 5 ปี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 50 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ในโรงเรียนอนุบาลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย

- 3.1 แผนการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย
- 3.2 แบบสังเกตพฤติกรรม
- 3.3 แบบทดสอบวัดทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการทดลอง มีขั้นตอนดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการทดลอง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 เป็นเวลา 8 สัปดาห์ละ 5 วันๆ ละ 20 นาที เวลา 09.00 – 09.20 น. รวม 40 ครั้ง มีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.1 ก่อนทำการทดลองผู้วิจัยทดสอบปฏิบัติก่อน (Pre-test) โดยมีข้อสอบ 20 ข้อข้อละ 1 คะแนน รวม 20 คะแนน

4.2 จัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย จำนวน 40 กิจกรรม บันทึกพฤติกรรมเด็กขณะทำกิจกรรม

4.3 เมื่อครบ 40 กิจกรรม ดำเนินการทดสอบปฏิบัติหลังการทดลอง (Post-test)

4.4 นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบปฏิบัติ ไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนวัดทักษะชีวิตก่อนและหลังการจัดกิจกรรม โดยใช้สถิติทดสอบที่ แบบกลุ่มสัมพันธ์ (t - test Dependent for Paired sample)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตาราง

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ก่อนการดำเนินการทดลอง ทดสอบวัดความสามารถด้านทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย จำนวน 20 ข้อ ดำเนินการทดลองโดยจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ตามแผนการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย จำนวน 40 แผน แล้ววัดทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกับวัดก่อนการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย \bar{X} ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และ ค่า t

ตารางที่ 2 ความแตกต่างของคะแนนวัดทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย จากการทดสอบก่อนและหลังการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย

คะแนนเต็ม 20 คะแนน	N	\bar{X}	S.D.	\bar{D}	S.D. _d	t
ก่อนการทดลอง	30	11.50	2.18	2.17	2.04	5.83*
หลังการทดลอง	30	13.67	2.06			

$P < .05$

จากตารางที่ 1 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดประสบการณ์ 11.50 มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดประสบการณ์ 13.67 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนการจัดประสบการณ์ที่ 2.18 และหลังการจัดประสบการณ์ที่ 2.06 เมื่อทดสอบค่าสถิติ t พบว่าก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา สรุปผลได้ว่าหลังจากเด็กปฐมวัยได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยปรากฏว่าเด็กปฐมวัยมีทักษะชีวิตสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์ จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยขออภิปรายผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยมีทักษะชีวิตสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์แสดงให้เห็นว่า ทักษะชีวิตพัฒนาขึ้นได้เมื่อเด็กได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน โดยในขณะที่ครูจัดกิจกรรมครูได้ให้เด็กรู้จักการสังเกตภาพ อุปกรณ์หรือสิ่งของต่างๆ ที่เป็นของจริง หรือของจำลองที่เป็นตัวแทนและเหมือนจริง โดยให้เด็กออกมาปฏิบัติจริงหรืออภิปรายร่วมกันโดยเรียนรู้จากประสบการณ์กิจกรรมต่างๆ เด็กได้รู้จักการ และความสัมพันธ์และเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ อีกทั้งเด็กยังมีความสามารถในการคิดในเรื่องของความสัมพันธ์และความต่อเนื่องในการคิดเชิงเหตุผล การสรุปความ เกิดขึ้นได้เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งในขณะที่

ดำเนินกิจกรรมครูได้ซักถาม สนทนาและแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุและผลในการสรุปข้อคำถามและในการใช้คำตอบเด็กจะมีทักษะในการคิด และสามารถเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์เดิมได้โดยครูได้กำหนดสถานการณ์ต่างๆ ให้เด็กได้คิด ได้คาดการณ์ ได้เสนอความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและสามารถสรุปความคิดรวบยอดของตนเองได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมทักษะชีวิตด้านการคิด ให้แก่เด็กนำไปสู่การพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ โดยสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตแก่เด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการ/ขั้นตอนการพัฒนาทักษะชีวิต

1.1 จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถทางการคิดให้แก่เด็ก ให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดี ได้รับความรัก สนับสนุน และกำลังใจจากครู เด็กรู้สึกปลอดภัย ผ่อนคลายแต่มีการกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการทำงานซึ่งมีผลดีต่อสมอง

1.2 อำนวยความสะดวกในการเล่นของเด็ก เพราะการเล่นนอกจากจะช่วยให้เด็กพัฒนาภาษาการคิดและความสามารถทางสังคมแล้ว ยังสนับสนุนการใช้เหตุผลและการแก้ปัญหาของเด็กอีกด้วย เมื่อเด็กเล่นเด็กได้สำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างกระตือรือร้น ได้หยิบจับวัตถุสิ่งของและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับโลกที่แวดล้อมตน เรียนรู้ความคิดรวบยอดต่างๆ เช่น เหตุและผล (cause and effect) ให้โอกาสเด็กเรียนรู้ที่จะวางแผนเจรจาต่อรอง และพัฒนาการรับรู้ทางสังคมโดยการพิจารณามุมมองของผู้อื่น ดังนั้น ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเล่นของเด็ก ในการจัดซื้อวัสดุและโอกาสรวมทั้งและการแก้ปัญหา

1.3 ให้เด็กฝึกสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นการช่วยกระตุ้นความคิดของเด็ก และครูควรตั้งคำถามให้เด็กหัดคิด เนื่องจากเด็กวัยนี้มีความสนใจใคร่รู้ ช่างซักถามอยู่แล้ว และขณะเดียวกันอาจย้อนถามความคิดเห็นของเด็กนอกจากนี้การเปิดโอกาสให้เด็กฝึกฝนการคิดผ่านสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันหรือสิ่งที่เด็กสนใจ เช่น กิจกรรมการเคลื่อนไหว เพลง นิทาน เกมการเล่น จะทำให้เด็กสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

1.4 ให้โอกาสเด็กได้คิดเอง ทดลองทำด้วยตนเอง ตัดสินใจเอง และได้มีโอกาสเล่นอย่างอิสระภายใต้ขอบเขต ที่กำหนดให้อย่างชัดเจน ปลอดภัย และมีเหตุผลจะช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ครูต้องส่งเสริมให้กับเด็กวัยนี้

1.5 ช่วยเหลือเด็กอย่างเหมาะสมเมื่อเด็กแก้ปัญหาเองไม่ได้ โดยวิธีการที่ครูเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเพื่อช่วยให้เด็กเรียนรู้วิธีการนี้เรียกว่า scaffolding เป็นการแนะนำให้เด็กเสนอคำตอบหลายคำตอบ และกระตุ้นให้เด็กใช้แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม วิธีนี้ช่วยให้เด็กเข้าใจความแตกต่างระหว่างการคาดเดากับการรู้จริง และเด็กจะเห็นว่า การคาดเดานั้นต้องมีการทดสอบความสามารถที่จะสังเกตเห็นจนได้ข้อสรุปเป็นพื้นฐานการแก้ปัญหาที่ดี

2. การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการใช้ยุทธวิธีและเหตุผลของเด็กในการทำกิจกรรมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปฐมวัยระหว่างปฏิบัติกิจกรรม โดยดูจากบันทึกของเด็กขณะปฏิบัติกิจกรรมเด็กปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่โรงเรียนเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็กปฐมวัย ซึ่งการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนั้นได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเป็นหลัก เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการเจริญงอกงามเหมาะสมตามวัย การพัฒนา และสร้างเสริมคุณภาพการศึกษาในระดับปฐมวัยนั้น เป็นการสร้างประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างถูกต้อง การให้ประสบการณ์และให้โอกาสแก่เด็กจะทำให้เด็กมีพัฒนาการ ทุกด้านเจริญงอกงามและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งครูผู้สอนระดับปฐมวัยทุกคนจะต้องพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินการสอนในระดับปฐมวัย ไปสู่เป้าหมายดังนั้น การจัดประสบการณ์จะแตกต่างจากระดับอื่น ไม่เน้นการอ่านออกเขียนได้ แต่จะจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความพร้อมด้านร่างกาย สังคม อารมณ์จิตใจ และสติปัญญา ในลักษณะที่สมดุลพร้อมเพื่อกันเพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขสามารถพัฒนาการศึกษาในขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ควรคำนึงถึงรูปแบบวัตถุประสงค์และวัยของเด็กดังนี้

2.1 รูปแบบ ควรมีการวางแผน ออกแบบสื่อ รูปแบบตามจินตนาการลงบนกระดาษควรกำหนดรายละเอียดและส่วนประกอบของสื่อทั้งส่วนที่เป็นโครงสร้างหลักส่วนประกอบวัสดุที่ต้องใช้ ทั้งนี้ควรคิดหาวัสดุที่มีในท้องถิ่น ที่มีราคาไม่แพงหาง่าย และเน้นความปลอดภัย

2.2 วัตถุประสงค์ ควรกำหนดวัตถุประสงค์โดยสอดคล้องการเรียนรู้ความเข้าใจเรื่อง รูปร่าง ขนาด จำนวน หรือมุ่งฝึกทักษะฝึกประสาทสัมผัสหรือความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การพัฒนาความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา

2.3 วัยของเด็ก ควรออกแบบ สื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนโดยกำหนดกลุ่มอายุของผู้ใช้เนื่องจากเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในขณะที่เด็กเล่นและทำกิจกรรม ในการผลิตรูปแบบสื่อวัฒนธรรมด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ควรคำนึงถึงประโยชน์ทางความคิดและความปลอดภัยในการเล่นด้วย ดังนั้นรูปแบบการจัดประสบการณ์ที่ดีจึงควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

การออกแบบกิจกรรมที่ดี ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และความคิด สื่อมีความแข็งแรง ทนทาน มีความประณีต ปลอดภัย สวยงามสีสันน่าสนใจ ได้รับความสนใจของเด็กขนาดน้ำหนักเหมาะสม มีความปลอดภัยและราคาไม่แพงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากตัวอย่างแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านการคิดของเด็กอายุ 3-6 ปี แสดงให้เห็นว่าเด็กวัยนี้

สามารถพัฒนาทักษะชีวิตด้านการคิดได้ โดยครูและผู้ดูแลเด็กต้องจัดสภาพแวดล้อมสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กได้สังเกต เล่นสำรวจ ทดลอง คิดแก้ปัญหา ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยความสนใจจึงจะช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะชีวิตด้านการคิดสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียร์เจต์มีอิทธิพลต่อการศึกษาของปทุมวัย และจากทฤษฎีได้นำไปสู่การปฏิบัติโดยเชื่อว่า การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับวัตถุสิ่งของ กระตุ้นให้เด็กเรียนรู้จากการกระทำ เล่น สำรวจ ทดลอง ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบด้วยตนเองจะช่วยพัฒนาความคิดของเด็กปทุมวัย แนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียร์เจต์ ชี้แนะให้เห็นว่าการปลูกฝังทักษะชีวิตด้านการคิดให้เด็กปทุมวัยนั้นต้องให้เด็กมีประสบการณ์ตรงผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าและการเคลื่อนไหว มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กับเด็กอื่นและผู้ใหญ่ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของเด็กถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ทักษะชีวิตและทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ ไวโกตสกี ทฤษฎีวัฒนธรรมทางสังคมโดยมีความเชื่อว่า ความสามารถทางสติปัญญาของเด็กเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและบริบทของสังคม ทั้งนี้โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กจะพัฒนาขึ้นเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในสังคมถึงแม้แต่ละสังคมจะมีลักษณะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากสังคมเหมือนกันหมด คือ ทักษะการใช้ภาษา กฎกติกาของสังคมจะมีลักษณะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากสังคมเหมือนกันหมด คือ ทักษะการใช้ภาษา กฎกติกาของสังคม วัฒนธรรมประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเรียนรู้ทักษะทางภาษามีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาทางสติปัญญา (Wardle, 2003: 277-278 อ้างถึงใน อรุณี หรดาล, 2548: 2-12)

สรุปผลการวิจัย

ผลการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตพบว่า เด็กปทุมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปทุมวัย รูปแบบการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปทุมวัยในโรงเรียนอนุบาลด่านซ้าย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลยเขต 3 โดยใช้กิจกรรมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาเด็กปทุมวัยโดยผ่านสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปทุมวัยที่สอดคล้องกับวัยและพัฒนาการให้มีคุณภาพ และปลูกฝังให้เด็กรักท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น จากการจัดประสบการณ์เน้นทักษะการปฏิบัติที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กอายุ 3-6 ปี แสดงให้เห็นว่าเด็กวัยนี้สามารถพัฒนาทักษะชีวิตได้ โดยครูต้องจัดสภาพแวดล้อมสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กได้สังเกต เล่นสำรวจ ทดลอง คิดแก้ปัญหา ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจจึงจะช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะชีวิตเด็กปทุมวัยรู้จักการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving) เพราะการดำเนินชีวิตของคนเราทุกวันนี้มักจะต้องแก้ปัญหาอยู่เสมอ บางปัญหาอาจง่ายแก้ปัญหาได้โดยตรง บางปัญหาอาจยากซับซ้อนกระตุ้นให้ตระหนักถึงทักษะการคิดต่างๆ ที่ตรงกับกระบวนการแก้ปัญหา สอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังและสร้างทักษะชีวิต ทฤษฎีด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา Social Cognitive Theory เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ซึ่งขยายมาจาก แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นแนวคิดที่ผสมผสาน ระหว่างแนวคิด พฤติกรรมนิยมและวิทยาศาสตร์ปัญญา แบนดูรา มีความเชื่อว่า พฤติกรรม ของบุคคลไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจาก ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเท่านั้น แต่มีปัจจัยในส่วนของพฤติกรรม และส่วนบุคคล เช่น ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ และมีการรับรู้ทางสติปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมด้วย จากความเชื่อดังกล่าว สามารถนำมาปลูกฝังและสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็ก ปทุมวัย โดยการเรียนรู้จาก การสังเกต (Observational Learning) และการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self – efficacy) ทั้งนี้การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นกระบวนการหรือวิธีการสำหรับการแก้ปัญหาอย่างมีจินตนาการ และให้เหตุผลการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เป็นความสามารถอย่างหนึ่งของบุคคล ที่มีการรับรู้ ทำความเข้าใจกับปัญหา และคิดหาเหตุผลเพื่อแสวงหาทางเลือกมาปฏิบัติการแก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ที่ต่างจากเดิม หลากหลายมากกว่าหนึ่งแนวคิดหรือหนึ่งวิธี (พัชรา พุ่มพชาติ, 2552) และผลการจัดประสบการณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กปทุมวัย มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการจัดประสบการณ์ 11.50 มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดประสบการณ์ 13.67 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนการจัดประสบการณ์ที่ 2.18 และหลังการจัดประสบการณ์ที่ 2.06 เมื่อทดสอบค่าสถิติ t พบว่าก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับปทุมวัยในหน่วยงานต่างๆ และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มอื่นต่อไป
2. ครูสามารถยืดหยุ่นหรือบูรณาการกิจกรรมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกิดความสนใจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยพัฒนาทักษะอื่นๆ ของเด็กปทุมวัย เช่น ทักษะ EF ทักษะคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพฯ: เบรน-เบส บุ๊คส์.
- พัชรา พุ่มพชาติ. (2552). **การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัยศิลปากร**.
- พัชรี ผลโยธิน. (2551). **การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2543). **พลังการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: หจก SR PRINTING LIMITED PARTNERSHIP .
- อรุณี หรดาล. (2548). **แนวการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย**. ใน ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย (หน่วยที่ 2, หน้า 2-1 ถึง 2-68). นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- NAEYC. (1996). NAEYC position statement: Responding to linguistic and cultural diversity – recommendations for effective early childhood education. *Young Children*, 51(1996, January), 4 - 12.